

Burghart Schmidt

PREGLEDI I OSVRTI
POSTMODERNA —
STRATEGIJE ZABORAVA

Školska knjiga, Zagreb, 1988, str. 211

Za označavanje suvremenih zbivanja u umjetnosti, kulturi, filozofiji i društvenih procesa uopće u posljednje se vrijeme širom svijeta upotrebljavaju izrazi »postmoderna« i »postmodernizam«, izrazi koji su prvo upotrebljavani za novi trend u arhitekturi, a nakon toga i za širi spektar društvenih teorija. Knjiga B. Schmidta pokušava nam približiti takav novi način osmišljavanja društvene zbilje, a uz vrlo pedantan i oštrouman pregled postmodernističkih stremljenja kroz probleme racionalnog i iracionalnog, mita i umjetnosti, razvoja arhitekture i likovne umjetnosti, kao i književnosti, muzike i estetike, ona nam također nudi samosvojni autorov stav, koji je izvučen i kao naslov djela: ideje postmoderne kao strategije zaborava — naravno — moderne.

Da bismo počeli analizirati Schmidtovu knjigu, dakle i pojam postmoderne, prvo malo pažnje moramo posvetiti moderni kao pojmu koji logično prethodi. To ćemo učiniti uz pomoć talijanskog arhitekta Paola Portoghesia, koji o moderni u arhitekturi kaže: »Moderna nije nikakav stil tradicionalnom smislu, koji bi se po svojoj prirodi mogao razlučiti od nekog drugog stila, već prevladavanje svakog stila, konačno ispunjenje utvrđenog programa, koji se ne može promijeniti dokle god postoji industrijsko društvo.«

Moderna nam se tako otkriva kao funkcionalizam, te iz njega izrastajućí strukturalizam kao sklad oblika i sadržaja, vanjštine i unutrašnjosti. Iza takvog racionalnog i progresivnog (u pozitivističkom smislu) sklopa ideja proviruje sada nešto različito i nada sve provokativno — postmoderna. Na racionalnost ona odgovara iracionalizmom, na ultimativni progres povratkom u prošlost (dakako, samo stilski) — sve u svemu, na modernu kao pojavu — njenim zaboravom.

Pođimo, dakle, redom. Autor već na početku knjige karakterizira pet glavnih »strategija« zaborava« moderne. Prvo je jednostavno **negiranje** — kraj vodećih ideja koje određuju modernu. Druga je strategija dovođenje svega u pitanje, a time i obezvređivanje samog pitanja što dalje dovodi do fenomena »anything goes« ili »sve je dopušteno«, odnosno redukciju novoga u umjetnosti na puko **iznenađenje**. Da je sve **individualno** i da je pojedinac upućen isključivo na sama sebe, a što današnji strukturalizam ne priznaje, to je treća strategija zaborava. Četvrta strategija kaže da **masama treba dati ono što one i hoće** (a to su mješavine električkih montaža povijesnih oblika i regionalnog šarenila raznih zemalja), a to isto uraditi i s elitom i dati joj rafiniranu konstrukciju, no također bez obaveznog smisla. Na kraju, kao petu strategiju navođenja na zaborav moderne Schmidt navodi mogućnost **kritičkog stava** kao jednog od mnogih stavova, pa tako i privatne stvari pojedinca, ali ne i kao stava za principijelni spor.

Nadalje, autor razmatra postmodernu sa stanovišta nacionalnih razlika, prividne dijalektike postmoderne, liberalnosti i dogmatike, te razlike postmodernih teorija i postmoder-

ne atmosfere. Preko analize postmoderne u nekoliko zemalja (Francuska, SAD, Njemačka, Italija) dolazimo do prividne dijalektike koju Schmidt otkriva kao pretvaranje da postoji nešto čega u stvari nema — simulaciju. Taj fenomen uvodi Jean Baudrillard, a on omogućava da se protivnik negira i tako kritici izmiče tlo pod nogama. Postiže se to semiotičkim obratom, tj. porastom znakovnosti opada njihovo dekodiranje pa sredstva posredovanja mnogima postaju smisao onoga što se posreduje. To se odnosi podjednako na aparat i na institucije u društvu.

Postmoderna neprekidno govori o oslobođenju od dogmi moderne, međutim protiv te iste moderne sada u ime liberalnosti donosi mnogo zabrana, pa se kao ideološki program krajnje dogmatički okreće protiv kritike, jer smatra da ona paralizira zahtjeve mašte i osjetila ili čak podri-va kreativnost nametnutim stavovima. Zato kritika mora postati za postmodernu tek stvar ukusa.

Andreas Huyssen, razlikujući pak afirmativni i kritički postmodernizam, za ovaj drugi kaže da teži rekonstruiranju modernizma, ne da bi se bezglavo bacio u antimodernizam, nego da bi ponovno zadobio obilježje emancipacije i razbudio pobunjeničke struje u potlačenim tradicijama. Takvo razlikovanje emancipatorskog, kritičkog, od subverzivnog afirmativnog postmodernizma daje nam razliku postmoderne od notornog neokonzervativizma, koji prijelom u povijesti moderne želi iskoristiti kako bi u općoj zbrci bez oklijevanja ponovno ponudio stare pozicije, a njihovim prihvaćanjem nametnuo se žesće i odlučnije nego ikad do sada.

Analizirajući ondase iracionalnog i racionalnog B. Schmidt u drugom poglavlju svoje knjige kroz jedanaest

teza iznosi viđenje Blocha, Lukasca, Adorna, Habermasa, Foucaulta, te svoje vlastito. On uz konzervativne aspekte postmoderne (zatvarajući vrata racionalizmu u potpunosti, što iracionalizmu s dobrom propagandom uklanja sve prepreke; potreba za individualnošću anarhično želi prevladati utvrđenu organiziranost društva) vidi i one momente koji bi mogli imati oslobodilačku funkciju, odnosno traži anticipatorsku motivaciju utemeljenu u iracionalnosti. Osnove za takav stav Schmidt pronalazi u činjenici da propadanje i dekadencija ne predstavljaju samo pretpostavke moguće promjene, »jer kulturni pesimizam iracionalnosti ne rađa samo čudovišta: u snu uma javljaju se snovi koji su stanju pogoditi ono što izmiče teoriji čiji je cilj uspostavljanje stabilnosti«.

Dakle, katkada e istina na strani iracionalista, pogotovo kada apsolutno pesimističan odnos prema vlasti slobodu čini samo potencijalnom (u skladu sa Sartreovom definicijom permanentne revolucije).

Takav stav određenog, iako prilično rezerviranog, simpatiziranja postmoderne nastavlja se i u treće poglavlje knjige u kojem Schmidt razmatra odnos mita i umjetnosti. Zaključivši da je bit mitske strukture u tome što je njeno u početku proizvoljno povezivanje neke stvari s određenom vrijednošću naknadno priznato u nekom kolektivu (pa tako individualno izmišljanje izražajnih odnosa nije mit, već puko maštanje) autor postavlja tezu da ne postoji nikakva mogućnost da se umjetno oslobodi ritualnih i mitskih struktura i da je na njih uvijek upućena, jer bi inače promašila etičku kategoriju vrijednosti po sebi, a time ozbiljuje čovjeka, kao jedinu svrhu.

Međutim, radi se o pozitivnoj funkciji mita, koja se ogleda u tome što svaki objekt umjetnosti nastoji sačuvati tragove proizvodnog procesa upravo u svome značenju koje tako nadilazi puku pojavnost.

U slijedeća dva poglavlja analizira se problematika postmoderne u arhitekturi i likovnoj umjetnosti gdje je osnovni doprinos postmoderne u otporu protiv bilo kakvog imanentnog formalizma koji dovodi do umjetničke beznačajnosti.

U posljednjem poglavlju Burghart Schmidt donosi sintezu dosad rečenog kroz razne tekstove kritičara i predstavnika postmoderne kao i kroz svoje komentare. Dovodi se u odnos historijski materijalizam i postmoderna kroz skeptičnost prema ideji napretka u historijskom procesu, te govori o ostarjelosti i istrošenosti racionalističkih tendencija. Daje se i pogled na teoriju o postindustrijskom društvu, ali s potrebnom sumnjom da je društvena promjena sadašnjice dovoljno duboka za opravdanost novog naziva epohe (dominantan način proizvodnje, unatoč tehnološkim promjenama, ostao je isti — privatno prisvajanje kolektivno proizvedenog viška vrijednosti).

Može se iz svega rečenoga zaključiti da je knjiga vrlo inspirativan materijal za daljnje rasprave o postmoderni i postmodernizmu, a svakako da je nužna i za uvid u aktuelnu problematiku teorijske misli.

Pavle Schramadei

Zbornik radova — pripremili Milan T. Antić, Dragoljub B. Đorđević i Katica Hedrih

PRIRODNE NAUKE DANAS

Filozofsko-sociološki i metodološki problemi

Univerzitet u Nišu, Niš 1988, 311 str.

Zbornik radova, naslovljen kao »Prirodne nauke danas«, sastoji se od sedam poglavlja: »O filozofiji prirodnih nauka«, Nauka kao sistem«, »Razvitak moderne nauke«, »Struktura nauke«, »Teorijski problemi savremene nauke«, »Metodologija savremene nauke« i »Nauka i čovjek«. Svako poglavlje sadrži niz potpoglavlja, pri čemu ih je razumljivo najviše u petom i šestome. Na primer, »Teorijski problemi savremene nauke« predstavljene su tekstovima »Klasična mehanika i njene osnovne koncepcije« (T. P. Anđelić), »Albert Einstein« (Z. Marić), »Kvantna teorija« (D. Bom), »Prostor i vrijeme u suvremenoj znanosti« (M. Bunge), »O ideologiji u suvremenoj fizici« (F. Seleri), »Prema filozofiji biologije« (J. Bronovski), »Organizacija i poredak u živim sistemima« (S. Stanković), »Novi pojmovi u evoluciji složenosti« (J. Bronovski), »Genetika i društvo« (F. Vagner) i »Socijalno i biološko u suvremenom čovjekovu problemu« (N. P. Dubinjin). Fizika i biologija su paradigmatične prirodne nauke, nalaze se na početku i na kraju lanca strukturalnog preseka nauka, pa je opravdano što su im priređivači poklonili osobitu pažnju. Takođe su metodološka pitanja iscrpno obrađena, i to je još jedan kvalitet ove publikacije. Prezentirani su tekstovi o delokrugu i funkciji metodologije, metodi eksperimentalnog istraživanja, eksperimentu i teoriji, aksiomatskoj me-